

УДК 316

Л. О. ПЕТРЕНКО

ЛЕГІТИМІЗАЦІЯ ЗАЛЕЖНОСТІ В ШЛЮБНИХ ВІДНОСИНАХ У РЕЛІГІЙНИХ ВЧЕННЯХ

Стаття присвячена легітимізації залежності в гендерних відносинах у світових та національних релігіях (християнстві, іудаїзмі, ісламі, буддизмі). Докладно проаналізовано соціальні статуси чоловіків та жінок, закріплені релігійними вченнями. Розкрито ставлення релігій до створення сім'ї, шлюбу та інтимного життя подружжя. Показовим аспектом розгляду статусів учасників гендерних стосунків є ставлення світових та національних релігій до розірвання шлюбних стосунків.

Ключові слова: гендер, релігія, шлюб, чоловік, жінка, християнство, іудаїзм, іслам, буддизм, патріархальність, економічна залежність, емоційна залежність.

Для розгляду історії гендерних уявлень у релігійних вченнях доцільно з'ясувати позиції світових і національних релігій щодо чоловіка та жінки, їх стосунків, шлюбу, сім'ї й дітей.

Сучасні дослідники релігійних учень одностайні в думці про те, що традиційні релігії нівелюють жіночий досвід віри та потреби жінок у релігійному самовираженні. У кожній зі світових або національних релігій до цього дня зберігається ціла система поглядів, що принижують роль Жіночого: від менструальних табу, згідно з якими жінку вважають “нечистою” в певні дні (аж до того, що виганяють до спеціальної хатини – в архаїчних суспільствах або не допускають у церкву – в християнстві) до вербальних інвектив про гріховність і “вторинність” жінки (унаслідок її “походження” з ребра Адама), заборон на вивчення жінками священних текстів, викладання теології та ведення служби.

Мета статті – розглянути основні підходи до конструювання гендерних відносин та формування відносин залежності, закріплені релігійними вченнями.

Інтерпретація релігіями Жіночого Тіла як “посудини гріха”, яка здійснюється ніби на противагу чоловічій “непорочності”, не лише відчужує жінку від легальних каналів духовності, але й потенційно виправдовує негласно існуючу в суспільстві політику жіночої “віктимізації” (поведінка жертви), яку Мері Далі, класик американського фемінізму, назвала “садомазохістським ритуалом”. Символіку такого “культурного садомазохізму”, що затвердився на базі релігійних імперативів, упродовж багатьох віків втілювали індійське саті, африканська клітероктомія, китайське спотворювання ступень, японське перетягування грудей тощо [7].

Ці антропології, релігійні та літературні міфи свідчать про політичне забарвлення патріархальних уявлень про жінку. Так, якщо звернутися до

аналізу соціально-психологічних аспектів релігійних переконань, можна пересвідчитися, що більшість релігійних учень є патріархальними або, користуючись сучасною феміністською термінологією, “шовіністичними”, “андроцентристськими”. У них чоловік затвердив себе як людська норма, щодо якої жіноче начало є іншим і чужим. При цьому, на думку К. Міллетт, “патріархат завжди мав на своєму боці Бога” [2, с. 167].

Відповідно до священних буддистських текстів, жінка та чоловік у цілому є рівноправними. Буддизм вбачає сутність з’єднання чоловіка й жінки у взаємному доповненні. Однак, щодо сфери високої духовності існує негласна традиція, що закріплює її за чоловіками, тоді як доля жінки – передусім, сім’я, турбота про хліб насущний.

Визначаючи соціальні статуси чоловіків та жінок в іудаїзмі, зауважимо таке. Іудаїзм чоловіка та жінку оцінює неоднаково. Жінка варта половини чоловіка. У главі 27 книги Левіта (п. 3–7) вказано: “Оцінка твоя чоловіку чоловіка від віку двадцяти літ і аж до віку шестидесяти років, і буде твоя оцінка п’ятдесят шеклів срібла на міру шеклем святині; а якщо жінка вона, то буде твоя оцінка тридцять шеклів. А якщо від віку п’яти років і до віку двадцяти років, то буде твоя оцінка: чоловіка двадцять шеклів, а для жінки десять шеклів”.

Більше того, коли Господь наказує Мойсею порахувати населення, то наказує йому порахувати лише осіб чоловічої статі. У першій главі книги “Числа” (п. 2) зазначено: “Перелічіть усю громаду Ізраїлевих синів за родами їхніми, за домами їхніх батьків числом усіх чоловічої статі за їх головами”. Виходячи зі змісту викладеного, жінка не входить до значущої частини переліку населення.

Наступним релігійним ученням, яке стане предметом для аналізу соціальних статусів чоловіків та жінок, є християнство. Соціальний статус жінки, закріплений християнством протягом історичного розвитку людства, постійно видозмінювався, однак завжди суттєво відрізнявся від чоловічого. Те саме можна сказати й щодо правового статусу жінки: вона в християнстві завжди була наділена меншими правами, ніж чоловік. Тривалий час християнське духовенство навіть не могло вирішити складне для себе питання: чи має жінка душу? У 585 р. Маконським церковним собором (м. Маконе, Франція) було прийнято рішення про те, що в жінки, хоча вона і є істотою нижчого порядку, все ж таки є певна подоба душі. Ставлення християнського духовенства до жіночої статі спричинили негативне, споживче ставлення до жінки по всій Європі та в усьому християнському світі [1].

Аналізуючи положення ісламу щодо соціальних статусів чоловіків та жінок, зазначимо таке.

Іслам до ХХ ст. не давав однозначної відповіді на питання, чи має жінка душу. Проблему душі в жінки ісламські богослови вирішували у важких суперечках. Багато хто дотримується позиції, що в жінки немає душі і створив її Аллах для чоловіка, що істота вона вторинна [Кор. 30:30], а гурії в

раю розглядаються як обслуговуючий персонал жіночої статі [Кор. 52:20, 55:20, 55:56], хоча Мухаммед допускав входження в рай дружин праведників [Кор. 43:70]. У 70-х рр. XX ст. Аятола Хомейні оголосив, що жінки мають душу. Це було зумовлено прагматичним міркуванням. Війна з Іраком вимагала солдат, виникли батальйони жінок-смертниць. Згідно з ісламом, полеглі в бою за віру одразу потрапляють до раю [Кор. 43:17; 30:30] [3].

В ісламі чоловік у сім'ї, соціальному житті має переваги над жінкою, і безумовна покірність жінки чоловікові в усьому є ідеалом та головним принципом [3, с. 200].

В економічному сенсі Коран також закладає нерівність між чоловіком та жінкою, а саме відносини економічної залежності жінки від чоловіка: “Расчет не равен, отличает всегда от мужа он жену: Две части выпадет мужчине, получит женщина одну” [6, с. 103].

Наступним аспектом аналізу гендерних відносин є ставлення релігій до створення сім'ї, шлюбу та інтимного життя подружжя.

В іудаїзмі та ісламі закон вимагає від чоловіка й жінки обов'язкового заміжжя (одруження), яке є служінням Богові. Незаміжня (неодружена) людина є неповноцінною. Згідно з думкою богословів, шлюб встановлений Господом і освячений ним. Він є найвищою цінністю міжстатевих стосунків. Саме шлюб гарантує жінці й дітям певний рівень забезпеченості, стабільності. Відповідно, в обмін на це жінка повинна бути покійна чоловіку й виконувати репродуктивну, господарсько-побутову, сексуальну та інші функції.

Традиційний іудаїзм забороняє жінці займатися суспільною працею, позбавляє цивільних прав. Жінка призначена для народження дітей, а відмова від шлюбу визнається злочином та гріхом, таким, як одруження з іновірцем [4, с. 419].

В іудеїв та мусульман мета шлюбу – взаємна допомога, народження дітей, особистий добробут і щастя подружжя.

Положення ісламу стосовно сімейних стосунків ґрунтуються на фундаментальних принципах Корану.

Відповідно до першого принципу, Коран дає настанову подружжю: чоловік і жінка відчують потребу одне в одному та взаємодоповнюють одне одного у своєму існуванні. Аллах звертається до чоловіка: “Жінка – плоть від плоті твоєї, без якої ти не зможеш прожити”. У Корані зазначено, що саме Аллах створив жінку та чоловіка з єдиної душі, тобто жінка створена з єдиної з Адамом душі для того, щоб Адам знаходив спокій поряд з нею. Коран зазначає: “Господь Ваш той, хто з єдиної душі колись створив Вас, з тієї душі створив дружину, щоб спілкування дух не гаснув” (Коран, “Преграда”: 189) [6, с. 154].

Згідно з другим принципом сімейного життя в ісламі, нормальні стосунки в сім'ї полягають у взаємній згоді між чоловіком і жінкою. Вони є двома половинками, але в емоційно-чуттєвій сфері та тілесній близькості вони визнаються єдиним цілим. Серця й душі подружжя міцно пов'язані, для духов-

ної гармонії та захисту одне одного від зовнішніх несприятливих явищ, що посягають на їх честь, гідність або спокій у їх подружньому будинку.

Третій принцип сімейних відносин в ісламі встановлює тісний зв'язок між подружжям як один з головних знаків Святого та Великого Аллаха та найбільше благословення Аллаха: “З його знамень – те, що Він для вас, з вас самих дружину вам створив, щоб жити вам разом (і ростити потомство), виростив між вами милість і любов. У цьому, воістину, знамення для тих хто вдається до роздумів” (Коран, “Аррум”: 21) [6].

Дітородіння в християн є важливою метою створення сім'ї, але другою. У першу чергу, християнська сім'я створюється для слави Бога, а не тільки для власного благополуччя. Однак більшості релігій властива святість життя та гуманне ставлення до дітей. Шлюб двох християн є образом союзу Христа і Церкви, в іудеїв – заповіту Бога й обраного народу.

В індуїзмі першопричиною шлюбу є народження сина. Згідно з Талмудом, єврейським релігійно-юридичним кодексом, жінка – рабиня чоловіка, призначення якої полягає лише в народженні дітей.

У християнстві жінка також була засобом продовження роду. Християнське сімейне право покладало основні права та відповідальність на голову сім'ї, чоловіка. Більше того, деякі богослови порушували питання про людський статус жінок: нібито тільки чоловік створений за образом і подобою Божою.

В іудаїзмі головною метою сексуальних стосунків у подружжі є зміцнення почуття любові та залежності між ними. Відповідно, першою й основною метою шлюбу є служіння одне одному опорою, причому гармонійні сексуальні стосунки відіграють у цьому важливу роль.

З точки зору ісламу, інтимне життя подружжя і взаємне задоволення статевих потреб є природним явищем, властивим людству за природою [5].

Показовим аспектом розгляду статусів учасників гендерних стосунків є ставлення світових та національних релігій до розірвання шлюбних стосунків.

В іудейському законі домінує думка, згідно з якою чоловік має право на розлучення без жодного приводу для нього [1]. Згідно з Талмудом, чоловік має право розлучитися з дружиною, якщо вона просто розбила посуд у його будинку або якщо чоловік знайде іншу жінку, гарнішу за неї, або якщо вона йому просто не подобається [1].

Християнство повністю заперечує розлучення. Новий Завіт беззастережно наполягає на нерозривності шлюбних уз.

Іслам дотримується усередненої позиції щодо розлучення (порівняно з християнським й іудейським законами) та визнає право обох з подружжя припинити їх матримоніальні стосунки. Подружжя наставляють вжити всі з можливих засобів для збереження шлюбу, якщо з'являється небезпека його розпаду. Розлучення не заборонено, якщо немає іншого виходу. Іслам надає чоловікові право для здійснення “талак” (розлучення), більше того,

на відміну від іудаїзму, наділяє дружину правом розірвання шлюбу шляхом процедури, яка відома під назвою “хул’а” [3, с. 15].

Шаріат надає жінці повне право на розлучення, якщо чоловік протягом чотирьох місяців не мав з нею подружніх стосунків без вагомих на те підстав: хвороба, ув’язнення або інша поважна причина [5].

Висновки. Релігійними вченнями були закріплені соціальні інститути легітимації залежності (формування залежного становища учасників гендерних відносин у шлюбі та сім’ї й інших формах гендерної взаємодії) і насильства в гендерних відносинах (у тому числі у формі покарань за недотримання релігійних норм).

Список використаної літератури

1. Зиганшин Э. Положение женщины в мировых религиях [Электронный ресурс] / Э. Зиганшин. – Режим доступа: <http://www.whyislam.ru/index/statii/polozhenie-zhenshhiny-v-mirovyykh-religiyaх.htm>.
2. Миллет К. Теория сексуальной политики / К. Миллет // Вопросы философии. – 1994. – № 9. – С. 167.
3. Недзельська Н. І. Проблема жінки в релігіях авраамістичної традиції : дис. ... канд. філос. наук / Н. І. Недзельська. – Київ, 2004.
4. Основи теорії гендеру : навч. посіб. – Київ : К.І.С., 2004. – 536 с.
5. Расулов Я. Интимная жизнь с точки зрения Шариата [Электронный ресурс] / Я. Расулов. – Режим доступа: <http://www.whyislam.ru/index/islam/ahlyak/intimnaya-zhizn-s-tochki-zreniya-shariata.htm>.
6. Священный Коран. Поэтический перевод Т. Шумовского. – Санкт-Петербург : АСТ, 2004. – 537 с.
7. Суковатая В. Гендерный анализ религий и феминистская теология: к постановке проблемы [Электронный ресурс] / В. Суковатая. – Режим доступа: <http://giacgender.narod.ru/n2t1.htm>.

Стаття надійшла до редакції 21.12.2015.

Петренко Л. А. Легитимизация зависимости в брачных отношениях в религиозных учениях

Статья посвящена легитимации зависимости в гендерных отношениях в мировых и национальных религиях (христианстве, иудаизме, исламе, буддизме). Подробно анализируются социальные статусы мужчин и женщин, закрепленные религиозными учениями. Кроме того, раскрывается отношение религий к созданию семьи, брака и интимной жизни супругов. Показательным аспектом рассмотрения социальных статусов участников гендерных отношений является отношение мировых и национальных религий к расторжению брачных отношений.

Ключевые слова: гендер, религия, брак, муж, жена, христианство, иудаизм, ислам, буддизм, патриархальность, экономическая зависимость, эмоциональная зависимость.

Petrenko L. Legitimization of Dependence in Marital Relations in Religious Teachings

Since religion reinforces certain social practices of gender interaction in the article the basic concepts of the social status of men and women in terms of religious teachings.

Article dedicated to legitimizing dependence in gender relations in the world and national religions (Christianity, Judaism, Islam, Buddhism), its essence, peculiarities consolidation and development.

In addition, the article presents a historical retrospective of the ideas about man and woman, as well as the formation of the prerequisites for the emergence of gender inequality in society and ways to prevent it.

The paper analyzes in detail the social status of men and women, family relations principles enshrined religious teachings. The article examines the basic concepts of designing legal and social status of men and women and their features.

The article also describes the essence of deep enough, the basic principles of family, as well as potential problems from the perspective of a young family religion teachings.

The author also teaches the relation of religion to marry, marriage and intimate life of spouses. We present the main motives and conditions of a family and marriage, commitment or requirement of marriage (marriage), and especially the intimate life of men and women. Also, the article analyzes the relationship of the world religions and to the procreation and education of the features parents of their children.

The author in the article examines the premise conditions and the need to create a family, according to religious teachings.

The article also sets out the basic principles of family relationships and the distribution of rights and responsibilities in the family, according to a position of national and world religions.

The author analyzes the impact of the consolidation of religious teachings in the family relations, depending on the development of gender relations in modern society.

The article notes that these anthropology, religious and literary myths suggest political overtones patriarchal notions about women. The author carries out scientific search for new approaches to the question of the social and legal status of women in contemporary religious teachings.

The article also reviews the prerequisites, reasons and possible consequences of gender discrimination participants of gender relations in the family as a social institution in accordance with the position of religious teachings and the church.

An illustrative aspect of the consideration of the social status of the participants of gender relations is the attitude of the world and national religions in the termination of marital relations, discussed in this article.

Also, in the article the idea that religion rules and regulations, laid the foundation for the formation according to gender relations.

Key words: *gender, religion, marriage, man, woman, Christianity, Judaism, Islam, Buddhism, patriarchal, economic dependence, emotional dependency.*